

Usporedba Sherlocka Holmesa i Kneginje iz Petrinjske ulice

Mikulić, Lucija

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:997144>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-19**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

**MIKULIĆ LUCIJA
ZAVRŠNI RAD**

**USPOREDBA SHERLOCKA HOLMESA
I KNJEGINJE IZ PETRINJSKE ULICE**

Petrinja, travanj 2019.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
PETRINJA

ZAVRŠNI RAD

IME I PREZIME PRISTUPNIKA: Lucija Mikulić

TEMA ZAVRŠNOG RADA: Usporedba Sherlocka Holmesa i
Kneginje iz Petrinjske ulice

MENTOR: Prof. dr. sc. Berislav Majhut

Petrinja, travanj 2019.

Sadržaj

Sažetak	4
Summery	5
1. Uvod.....	6
2. Marija Jurić Zagorka	7
2.1. O romanu Kneginja iz Petrinjske ulice	9
2.2. Kneginja iz Petrinjske ulice u svjetlu teorije kriminalističkog romana	9
2.3. Likovi.....	10
3. Arthur Conan Doyle	12
3.1. Sherlock Holmes	14
4. Usporedba inspektor Šimek i Sherlock Holmes.....	16
5. Detektivi kriminalističkog romana.....	20
6. Kriminalistički roman.....	23
6.1. Ograničenja kriminalističkih romana	27
7. Zaključak	29
Literatura	30
Izjava o samostalnoj izradi rada.....	32

Sažetak

U ovom završnom radu uspoređuju se dva književna lika. Prvi lik je junak serija romana o svjetski poznatom istražitelju Sherlocku Holmesu. Za ovaj rad uzeta su dva romana o Sherlocku, *Study in Scarlet* kao glavni i *The Original illustrated "Strand" Sherlock Holmes* kao sporedni roman. Drugi lik je „hrvatski Sherlock Holmes“ odnosno inspektor Šimek, junak prvog hrvatskog kriminalističkog romana *Kneginje iz Petrinjske ulice*.

U prvom dijelu rada opisan će se život Marije Jurić Zagorke i njezinom radu, o nastanku *Kneginje iz Petrinjske ulice* i načinu izdavanja tog romana. Osim njenog života, ovaj rad govori i o životu Arthur Conan Doylea. U drugom dijelu rada usporedit će se dva glavna junaka koji su i tema ovog rada, inspektor Šimek i Sherlock Holmes. Istaknut će se njihove sličnosti i razlike te na temelju toga će se kasnije moći izvući zaključak koliko Šimek ima podudarnosti sa Sherlockom i je li njegova titula „hrvatski Sherlock“ dobila naziv jer je Sherlock bio inspiracija za *Kneginju iz Petrinjske ulice* ili je Marija Jurić Zagorka samo bila ljubiteljica romana o Sherlocku Holmesu. Na kraju rada spominje se struktura kriminalističkog romana o kojoj govore Stanko Lasić i Pavao Pavličić. Pavličić objašnjava koncept kriminalističkog romana i ulogu junaka i krivca.

Ključne riječi: Sherlock Holmes, hrvatski Sherlock, Šimek, usporedba

Summery

This final paper deals with two literary characters. The first one is a hero from the series of novels of a worldly known investigator Sherlock Holmes. For this paper there were taken two novels about Sherlock, *Study in Scarlet* as the main and *The Original illustrated „Strand“ Sherlock Holmes* as the secondary novel. Second character is „croatian Sherlock Holmes“ inspector Šimek, hero of the croatian first crime novel *Kneginja iz Petrinjske ulice*.

In this part of the paper the life and work of Marija Jurić Zagorka will be described, as well as the creation of *Kneginja iz Petrinjske ulice* and the way of making that novel. Besides her life, this paper talks about life of Arthur Conan Doyle. In the second part of the paper the two main characters, which are the subject of this paper, inspector Šimek and Sherlock Holmes will be compared. Their similarities and differences will be pointed out and then on the base of that, later will be possible to make a conclusion about how many similarities Šimek has with Sherlock and if he got his title as the „croatian Sherlock“ because Sherlock was an inspiration for *Kneginja iz Petrinjske ulice* or was Marija Jurić Zagorka just a fan of Sherlock Holmes novel. At the end of the paper the structure, which Stanko Lasić and Pavao Pavličić talk about, will be mentioned. Pavličić explains the concept of crime novel and the part of a hero and a villain.

Key words: Sherlock Holmes, croatian Sherlock, Šimek, compared

1. Uvod

Ovaj završni rad govori o usporedbi jednog od najznačajnijeg lika, svjetski poznatog detektiva Sherlocka Holmesa, i lika inspektora prvog hrvatskog kriminalističkog romana *Kneginja iz Petrinjske ulice*, inspektora Šimeka. Tema ovog rada je prikazati koliko je Arthura Conana Doyle utjecao na Mariju Jurić Zagorku. Cilj ovog rada je usporediti dva istražitelja, Šimeka i Sherlocka i naći njihove podudarnosti. Ideja rada bila je vidjeti je li prvi hrvatski kriminalistički roman bio inspiriran romanima o Sherlocku Holmesu ili je Marija Jurić Zagorka samo voljela romane o Sherlocku te ga iz tog razloga spominje u *Kneginji iz Petrinjske ulice*. U radu su također navedene „smjernice“ pisanja kriminalističkog romana kojih se pisci tog žanra pridržavaju te njihova struktura. Nadalje prikazat će se kakvi detektivi kriminalističkog romana moraju biti prema Pavličiću i koliko podudarnosti Sherlock i Šimek imaju s Pavličićevim profilom kriminalističkog lika.

2. Marija Jurić Zagorka

Marija Jurić Zagorka „rođena je u imućnoj obitelji. Otac Ivan Jurić bio je upravitelj imanja baruna Gaze Raucha, a poznato je da je njezin otac bio u uskim vezama sa samim Khuenom Hedervaryem: bili su kumovi.“ „Ivan Jurić i njegova žena imali su četvero djece: dva sina i dvije kćeri. O svojoj braći Zagorka govori vrlo malo, a i onda kada govori, nema za njih lijepih riječi.“ Dok za braću nema lijepih riječi, sestru je jako voljela. „Sestra Dragica bila je najmlađe dijete i majka ju je zamrzila, jer ju je Ivan Jurić navodno počeo zanemarivati odonda kada je nosila tu Zagorkinu sestru. Umrla je mlada od tuberkuloze. Zagorka ju je voljela, pratila u poznato lječilište Gleichenberg, uprla sve snage da je spasi. Uzalud, Dragica je umrla na rukama mladića koji je bio zaljubljen u nju“ (Lasić, 1986, str 17-18).

Marija Jurić Zagorka, kako navodi dr. Dragutin Prohaska, rođena je u Negovcu kraj Vrbovca, no točan datum i godina rođenja još uvijek nije poznat. Neki tvrde da je rođena 1876. godine. Zagorka je živjela u stanu na Dolcu, Dolac 8. U Fondu Politeo u Hrvatskome državnom arhivu u Zagrebu jest i Zagorkina žalba od 26. svibnja 1947. godine na oduzimanje jedne prostorije u njezinu dvosobnom stanu. Spisateljica je u toj žalbi istakla: Meni su 73 godine, već 53 živim u Zagrebu, u ovom stanu, Dolac 8, lijevo. Ako su joj 1947. bile 73 godine, onda je spisateljica priznala da je rođena – 1874.“ „Štefica Vrbović iz Zagreba, prijateljica M.J. Zagorke, kaže u svojim sjećanjima na spisateljicu da je Zagorka rođena 2. ožujka 1873., a sutradan da je krštena imenom Marianna Jurić.“ Mariju su roditelji dali u Kloštar sestara milosrdnica, u Frankopanskoj ulici u Zagrebu, kada joj je bilo 7 godina. Tu je bila do svoje 15. godine. Zaručili su je za čovjeka kojega nije poznavala. Marija se udala sa samo 17 godina, no nakon 4 godine pobjegla je od muža i vratila se u Zagreb, gdje započinje svoju novinarsku karijeru. Da je udana maloljetna možemo vidjeti iz Lasićeve knjige u kojoj kaže: „Zaruke su obavljene na sam Badnjak, najvjerojatnije 1891 – ona, naime, izričito spominje tu godinu u jednom od svojih najvjerođostojnijih autobiografskih spisa. Nakon mnogih vještih i promućurnih zaručnikovih manevra – zahtjeva, protuzahatjeva, uzmicanja, napadaja i prepirki – bilo je odlučeno da će Zagorka dobiti u miraz golemu svotu od 20 000 forinti, koja će

joj biti isplaćena kada postane punoljetna“ (Lasić, 1986, str 44-45) „Muževa plaća iznosila je 200 forinti na mjesec, a njezin je otac slao 500 forinti kao kamate na glavnicu koju će dobiti kad postane punoljetna“ (Lasić, 1986, str 47). „Od 1895. do 1910. Marija Jurić je stalno zaposlena u redakciji *Obzora*, uglednih zagrebačkih dnevnih novina. Napreduje od anonimne reporterke do europski afirmirane političke novinarke koja izvještava o svim važnijim političkim zbivanjima u regiji“.¹

Marija Jurić Zagorka uvela je velike promjene u ženskom svijetu postavši prvom hrvatskom novinarkom. Osim što je bila novinarka, bila je i poznata spisateljica. Mnogi kažu da je bila ispred svog vremena, no zasigurno znamo da je bila najčitanija književnica. U Zborniku radova *Kako je bilo* Sandra Prlenda piše kako je „od rane mladosti Marija Jurić Zagorka bila je izuzetno političko biće. Politički i društveni aktivistički impuls obilježio je njezin profesionalni i književni rad – karijeru novinarke. Započela je političkim komentarima koji su je doveli do mjesta izvjestiteljice iz Ugarskog sabora, ali i zatvora pod vladavinom Khuena Hedervarija, protiv kojih je organizirana prva ženska demonstracija“ (Prlenda, 2009, str 7-8). Iz toga možemo zaključiti da Zagorka voli koristiti elemente iz vlastitog života. „Marija Jurić Zagorka prva je hrvatska profesionalna novinarka i najčitanija hrvatska književnica. Pokrenula je i uređivala *Ženski list*, prvi hrvatski časopis za žene. Borila se protiv društvene diskriminacije, mađarizacije i germanizacije te za prava žena. Pisala je romane namijenjene širokoj publici, u kojima je umješno isprepletala ljubavne priče s elementima nacionalne povijesti. Svojim životom i radom promovirala je ravnopravnost žena na svim područjima djelovanja“.²

¹ <https://ravnopravnost.gov.hr/arhiva/marija-juric-zagorka/biografija-marija-juric-zagorka/1539>

² <http://hvm.mdc.hr/memorijalni-stan-marije-juric-%20zagorke,762:ZAG-7/hr/info/>

2.1. O romanu *Kneginja iz Petrinjske ulice*

Kneginja iz Petrinjske ulice prvi je hrvatski kriminalistički roman. Napisala ga je Marija Jurić Zagorka, a bio je to njezin treći roman. Zagorka je *Kneginju iz Petrinjske ulice* počela objavljivati kao Feljton 1910. godine, u *Hrvatskim novostima*. Izlazio je od broja 334 do broja 570, odnosno od 23. siječnja 1910. do 24. rujna iste godine. Ukupno je izašlo 147 nastavaka. Roman je izlazio s naslovom *Kneginja iz Petrinjske ulice* i podnaslovom *Kriminalni Roman iz zagrebačkog života*. Nakon zadnjeg nastavka roman je preštampan u knjigu. Zagorka je, kako navodi Lasić (1986), svoju *Kneginju iz Petrinjske ulice* preimenovala u *Gornjogradsku kneginju* i ponovno ju počela izdavati u *Ženskom listu*. *Gornjogradska kneginja* izlazila je pune tri godine, a počela je izlaziti 1925. godine, kada je Zagorka postala urednica *Ženskog lista*.

Zagorka je svojom *Kneginjom iz Petrinjske ulice* afirmirala kriminalistički roman u Hrvatskoj. Čitatelji su pozitivno reagirali na ovaj roman. *Kneginju iz Petrinjske ulice* često nazivaju sintezom pustolovnog romana Eugenea Suea i kriminalističke priče sa zagonetkom tipa Conana Doylea radi kombinacija elemenata pustolovnih i kriminalističkih romana. Zagorka osim pustolovnih i kriminalističkih elemenata, unosi i elemente ljubavnih romana³.

2.2. *Kneginja iz Petrinjske ulice* u svjetlu teorije kriminalističkog romana

Prvi kriminalistički roman javlja se u 1841. godine *Ubojstvo u ulici Morgue* kojega je napisao Edgar Allan Poe. Po njegovom detektivu su nastali mnogi poznati detektivski likovi kao što su Hercule Poirot i Sherlock Holmes. Edgar Allan Poe osnivač je kriminalističke književnosti odnosno žanra detektivske fikcije. Neke

³ file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/jat2015_170_183.pdf

njegove priče ukazuju da je on osnivač body-horora. „Stvorio je svoj svijet koji se temeljio na ljudskim strahovima, užasima o kojima možda ne bismo pričali svima“.⁴

Nakon Edgara Allana Poea, sljedeće veliko ime koje je imalo značajan utjecaj na pisce ovog žanra je Sir Arthur Conan Doyle. On je s likom Sherlocka osvojio mnoge ljubitelje kriminalističkog romana diljem svijeta. Uz njega, jako veliki utjecaj je ostavila i Agatha Christie. Nju nazivaju kraljicom krimića. Njezinog najpoznatijeg istražitelja, Hercula Poirota, možemo i danas vidjeti na televizijskim ekranima, baš kao i Sherlocka Holmesa.

Početak hrvatskog kriminalističkog romana započinje *Ubojstvom u Bermondseyu* Marka Radojčića iz 1850. godine. No unatoč tome, knjiga koje ja afirmirala početak kriminalističkog romana u Hrvatskoj je *Kneginja iz Petrinjske ulice* od Marije Jurić Zagorke iz 1910. godine.⁵

2.3. Likovi

Kneginja iz Petrinjske ulice nije napisana kao tipičan kriminalistički roman. Zagorka u svom romanu nema likove koji su oličenje zla. Svi zločini koji su se dogodili u ovom romanu, dogodili su se zbog ljubavi. Ovaj roman govori o nepredvidljivosti, nerazumnosti i neumjerenosti u ljubavi. „Ljubav je granični osjećaj: najveće dobro koje se u trenu može pretvoriti u najveće zlo“ (Lasić, 1986, str 191). Lasić u svojoj knjizi objašnjava kako u svakoj ljubavnoj sreći čuči zlo. Ljubav je uništavanje zapreke i likvidiranje protivnika. „Ljubav vodi čovjeka u tamne strane postojanja i u nepredvidive mogućnosti“ (Lasić, 1986, str 191). Tako je Anastazija Vanić ljubila kneza Boročanskog, a kasnije mu je iz osвете oduzela život. Helena Okić je prvo imala interese prema svome mužu, no kasnije su je zanimali svi drugi muškarci. Njezina nimfomanska strast udaljila ju je od muža koji se još kao učenik oženio njom jer mu je obećano školovanje. Helena Okić nije voljela Emila, ali mu nije dala ni da ode od nje. Emil je ljubio Darinku ali nije imao snage oduprijeti se ženi te je molio Darinku

⁴ <https://citajknjigu.com/edgar-allan-poe-majstor-horora-covjek-koji-je-izmislio-teoriju-velikog-praska-i-koji-je-zaista-volio-macke/>

⁵ file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/jat2015_170_183.pdf

da pođe s njim. U Ženevi si je pokušao oduzeti život jer je ljubio jednu ženu, a druga ga nije puštala. Marija Antolković se udala iz ljubavi, no kada joj je muž naslutio da je neplodna odlučio je otići od nje. U tom trenutku Marija Antolković odlazi od kuće i sklopila je dogovor s Anastazijom Vanić da će joj ona dati svoju kćer. Muž joj se odlučio vratiti jer ga je nasamarila da je bila trudna te da je Darinka njihovo dijete. Kako joj muž ne bi saznao istinu, Marija Antolković, zbog ljubavi prema mužu, oduzima život i sebi i njemu. Darinka nije sigurna u Emilovu nevinost vezanu za ubojstvo Anastazije Vanić te ne želi odati njegovo ime. Zbog ljubavi je oboljela dok je bila u zatvoru. Većina zločina koji su se dogodili u *Kneginji iz Petrinjske ulice* bili su radi ljubavi. Jedino su lopovi pljačkali jer im je to bio posao, a glavno ubojstvo radi koje je roman i započeo, ubojstvo Anastazije Vanić, nije počinjeno iz mržnje, već radi interesa stare Jage koja je htjela izbjeći sudbinu siromaha.

U kriminalističkim romanima čitatelji se identificiraju s istražiteljem, ali se identificiraju i s ubojicom. Kada se sazna tko je ubojica čitatelji imaju potrebu „odvagnut njegove razloge, da vidite koliko su to i vaši razlozi i da razmislite kako biste vi sami na ubojčinom mjestu postupili“ (Pavličić, 2008, str 58). Odnosno, čitateljima je potrebno da razumiju razlog zašto je ubojica počinio zločin, no oni na njegovom mjestu ne bi postupili kao što je ubojica postupio. Takav tip ubojice je i stara Jaga, „dobra ubojica“. Ona nije zločesta žena, ona je obična siromašna žena s kojom se čitatelji mogu poistovjetiti jer mogu naći neke dodirne točke s njom, ali čitatelji u stvarnom životu biraju drugačiji scenariji. Ona „u fikciji, živi umjesto nas jednu od mogućnosti naše vlastite egzistencije, onu mogućnost za koju se mi nismo opredijelili, iz moralnih razloga. Ona nam, u nekom smislu, pokazuje što bi bilo s nama da smo postupili kao ona“ (Pavličić, 2008, str 59). Upravo takav tip ubojice ima i moralno značenje.

3. Arthur Conan Doyle

Arthur Ignatius Conan Doyle rođen je 22.5.1859. u Edinburghu u Škotskoj. Njegovi roditelji bili su Irci koji su emigrirali u Škotsku. Rođen je u katoličkoj obitelji te je pohađao isusovačku školu u Stonyhurstu. Nakon toga odbacio je kršćanstvo i postao agnostik. Arthur Conan Doyle studirao je medicinu u Edinburghu, a praksu je obavljao u Astonu. Nakon studija postao je brodski liječnik, a 1882. godine započinjte privatnu praksu u Plymouthu. Godine 1885. dobiva doktorat. Njegova praksa nije prošla najuspješnije te je počeo pisati iščekujući pacijente. Njegova prva knjiga izašla je prije njegove dvadesete godine.

Dr. Joseph Bell bio je profesor na Arthurovom fakultetu. Profesor je ostavio veliki utjecaj na njega te je po njemu i nastao lik Sherlocka Holmesa. Na njegovo pisanje jako su utjecali Edgar Allan Poe i Bret Hart. U ožujku 1886. Arthur Conan Doyle napisao je svoju prvu priču o Sherlocku Holmesu. Knjiga je najprije izašla pod naslovom *A Tangled Skein*, njegova dva lika zvala su se Sheridan Hope i Ormond Sacker. Dvije godine kasnije promijenila je naziv u *A Study in Scarlet*, a njegova dva lika preimenovana su u Sherlock Holmes i Dr. Watson. Sherlock Holmes ubrzo je postao svjetski poznat lik. Arthur Conan Doyle bio je poznatiji u Sjedinjenim Američkim Državama nego u Engleskoj. Sljedeća knjiga o Sherlocku bila je *The Sign of Four*. Tom pričom je Arthur Conan Doyle smjestio sebe i Sherlocka Holmesa među literaturu književnosti.

Njegova prava žena bila je Louise Hawkins, s kojom nije dugo bio u braku radi njezine bolesti. Bolovala je od tuberkuloze. Kasnije se ženio više puta i dobio sveukupno petero djece. Kada se rodila njegova prva kći, Mary Conan Doyle, otišao je u Beč na specijalizaciju za okulista. Kada se vratio u London, otvorio je svoju okulistiku u Upper Wimpole Street i kako je naveo u svojoj autobiografiji, niti jedan pacijent nije kročio unutra. I tada je odlučio pisati niz priča o jednom liku, Sherlocku Holmesu. Sidney Paget ilustrirao je Sherlocka Holmesa, a model za Sherlocka bio mu je brat Walter. Godine 1892. Louisa je rodila sina te je Arthur po drugi put postao otac. Godinu dana kasnije, Arthur Conan Doyle htio se riješiti lika Sherlocka Holmesa. U Švicarskoj je našao točku koja će njegovog lika privesti kraju. To je napravio u priči *In The Final Problem* koja je objavljena u prosincu 1893. godine. Sherlock Holmes i Professor Moriarty uronili su u svoju smrt u slapove Reichenbach. Priče o Sherlocku

Holmesu izlazile su u *The Strand Magazine*. Nakon što je objavljena priča *In The Final Problem* dvadeset tisuća čitatelja ukinulo je svoju pretplatu za *The Strand Magazine*. Odlučio je odustati od pisanja i medicine te se htio baviti nekom intenzivnom aktivnosti. Razlog takvoj odluci bilo je pogoršanje zdravlja njegove žene.

Arthur je 1894. godine otišao u New York sa svojim mlađim bratom Innes kako bi držao govore u više njihovih gradova. U Englesku su se vratili za Božić, kada je *The Strand Magazine* objavio njegovu prvu priču o *Brigadier Gerard*.

Vjeruje se kako je Arthur tugovao zbog zdravstvenog stanja svoje žene, no ipak se ponovno zaljubio u Jean Leckie. U to doba Arthur je napisao scenarij za predstavu o Sherlocku Holmesu kako bi napunio bankovni račun. Scenarij je dao američkom glumcu Williamu Gilletteu. Izmijenio je scenarij i predstava je doživjela uspjehe u Sjedinjenim Američkim Državama te je nakon toga igrana i u Londonu u kazalištu Lyecum 1901. godine. Kada je započeo Burski rat odlučio je iskušati svoje vojničke vještine i volontirati u ratu. S obzirom na njegovu dob, odbili su ga pa se javio za volontiranje kao liječnik te su ga primili i poslali u Afriku 1900. godine. Kada se vratio u Edinburg iz Engleske, kandidirao se za premijera Radikalne utvrde Škotske. Židovi su ga osudili da je katolik pun predrasuda prema drugima. Izgubio je izbore te se vratio u London i nastavio pisati. *The Strand magazin* objavio je njegovu prvu knjigu u epizodama *The Hound of the Baskervilles* u kolovozu 1901. godine. Godinu dana kasnije, kralj Edward VII proglasio je Arthura Conan Doylea vitezom jer je služio u Burskom ratu. Mnogi tvrde da ga je proglasio vitezom jer je kralj bio veliki obožavatelj Sherlocka Holmesa pa je htio Arthura Conan Doylea imati na svom popisu časti i kako bi Conan Doyle ponovno započeo pisati priče o Sherlocku Holmesu. Tako je 1903. godine *The Strand magazin* objavio njegovu priču *The Return of Sherlock Holmes*. Lisa je umrla 04. srpnja 1906. godine u njegovom naručju, kada Conan Doyle pada u depresiju. Ponovno se oženio 18. rujna 1907. godine za Jean Lacki s kojom je dobio troje djece. Njihovo prvo zajedničko dijete bio je sin Denis koji se rodio 1909 godine, a drugi sin Adrian rodio se 1910. godine. Godine 1912. dobili su kćer Jean. Nakon toga počeo je pisati priču *The Lost World*. Njegov novi junak, Professor Challenger, bio je potpuna suprotnost od Sherlocka. Godine 1914. u *The Strand magazinu* ponovno izlazi duža priča o Sherlocku, *The Valley of Fear* no čitatelji nisu bili zadovoljni zbog odsutstva Sherlockovog lika u velikom dijelu priče. Conan Doyle 1914. objavljuje *His*

Last Bow. To je priča o Sherlocku u kojem se Sherlock infiltrira među Njemačke špijune i pobjeđuje ih.

U Prvom svjetskom ratu Conan Doyle je izgubio sina, brata, dva šogora i dva nećaka. Nakon stravičnih događaja koji je Prvi svjetski rat priuštio i nakon smrti njegova sina, Conan Doyle postao je zainteresiran za spiritualizam i okultizam. Nakon 1918. godine Conan Doyle prestaje pisati izmišljene priče i započinje pisati o spiritualizmu. Kako su godine prolazile, tako je Arthur Conan Doyle potrošio više od četvrt milijuna funti u potrazi za svojim ezoteričnim snovima i tako se suočio s potrebom da zaradi novce. Tako je Arthur ponovno počeo pisati o profesoru Challengeru. Dvije godine kasnije objavio je dvanaest priča o svojem besmrtnom detektivu Sherlocku Holmesu. Tih dvanaest priča sastavio je u knjigu *The Casebook of Sherlock Holmes*. Arthur Conan Doyle umro je u ponedjeljak, 7. srpnja 1930. godine. Pronađen je u vrtu kako leži, jednom rukom držeći se za svoje srce, a u drugoj ruci držao je visibabu. Njegove posljednje riječi bile su upućene njegovoj ženi, rekavši joj :“Ti si divna“.⁶

3.1. Sherlock Holmes

Sherlock Holmes je izmišljeni lik Arthura Conana Doylea koji je nastao 1887. godine. Isprva se njegov lik zvao Sheridan Hope te mu kasnije mijenja ime u Sherlock Holmes. Prva priča o Sherlocku naziva se *A Study in Scarlet*. Njegov lik nastao je po uzoru Augusta Dupina od Edgar Alan Poea, a inspiraciju za Sherlocka dobio je od profesora s fakulteta, Dr. Joseph Bell. On je ostavio veliki utjecaj na A.C. Doylea. Dr. Joseph Bell je smatrao da dobar doktor mora biti jako dobar u opažanju, imati dobru logiku, pametno zaključivati. Sve je to Conan Doyle usvojio i utjelovio u svome liku Sherlocku Holmesu⁷.

Sherlock Holmes je lik koji živi i dan danas. I danas se snimaju serije, filmovi, igraju kazališne predstave o Sherlocku Holmesu, a ušao je i u Guinnessovu knjigu

⁶ <https://www.arthurconandoyle.com/biography.html>

⁷ <https://www.arthurconandoyle.com/sherlockholmes.html>

rekorda kao najviše adaptiran lik. Lika Sherlocka glumilo je više od 70 glumaca, a najpriznatiji su Jeremy Brett, Basil Rathbone, Robert Downey Jr., Rupert Everett i trenutno najpopularniji Holmes, Benedict Cumberbatch.⁸

Arthur Conan Doyle pomogao je, kroz svoje priče o Sherlocku Holmesu, kriminalistici, odnosno detektivima da lakše nađu počinitelja. Sherlock Holmes prvi koristi otisak prsta i analizu krvi kako bi pronašao krivca. U dijelu *The Norwood Builder* Sherlock pronalazi krvavi otisak prsta koji mu pomaže otkriti pravog krivca.⁹ Sherlock Holmes je lik analitičke naravi. „On nalazi zadovoljstvo čak i u najbeznačajnijim zanimanjima koje će uposliti njegove talente“ (Poe, 2007, str 39). Sherlock Holmes je osoba koja uživa u zagonetkama, pitalice... Način na koji njegov mozak radi nam se čini dosta kompleksan i neobičan, a proučavanjem matematike on učvršćuje svoje metode analiziranja kako bi njegov mozak radio još brže. Najviše se bavi onom najvišom matematikom, koja se na temelju retrogradnih operacija naziva par excellence analitika. Ključna stvar kod analitičkog zapažanja nije u samom procesu zapažanja već u točnosti informacija, odnosno kakvoći zapažanja. „Analitičar se udubljuje u duh svoga protivnika, identificira se s njim, i nerijetko na taj način, na prvi pogled, spoznaje jedine metode kojima može navesti na grešku, ili natjerati na pre nagljeno i pogrešno prosuđivanje“ (Poe, 2007, str 40). Watson Sherlocka opisuje kao boema. „Istodobno je Holmes, koji svom svojom bohemskom dušom mrzi svaki oblik društvenosti, ostao u našem stanu u Ulici Baker, zakopan među svojim starim knjigama skakućući iz tjedna u tjedan između kokaina i ambicija, sanjivosti droge i silne energije njegove snalažljive prirode“ (Doyle, 2014, str 1). Holmes se radi boljeg rješavanja slučaja volio prerusavati i preuzimati tuđe identitete. „Otišao sam iz kuće jutros malo nakon osam sati, kao konjušar koji traži posao“ (Doyle, 2014, str 13). Osim što je volio mijenjati identitet zakon ga nije sprječavao da dođe do rješenja. „- Ne smeta vam kršenje zakona? – Nimalo. – Ni mogućnost uhićenja? - Ne kad je dobar razlog. 'Nije to ništa vrlo opasno', rekao je vadeći iz džepa dugačak cilindar u obliku cigare. ' Samo obična dimnjačarska dimna raketa s upaljačem na oba kraja kako bi se sama zapalila. To je sva vaša zadaća. Kad jednom povičete vatra, to će prihvatiti više

⁸ <http://balkans.aljazeera.net/blog/sherlock-holmes-legenda-koja-ne-stari>

⁹ <https://www.jutarnji.hr/vijesti/prve-znanstvene-analize-metoda-sherlocka-holmesa-%E2%80%98on-je-prvi-je-u-povijesti-koristio-analizu-krvi-i-otiske-prstiju/1191662/>

ljudi. Zatim možete otići do ugla ulice, a ja ću vam se pridružiti za deset minuta“ (Doyle, 2014, str 18).

4. Usporedba inspektor Šimek i Sherlock Holmes

O tome piše li Marija Jurić Zagorka svoj prvi kriminalistički roman po uzoru na Arthur Conan Doylea ili se samo poziva na njegovog glavnog lika može se zaključiti uspoređivanjem ta dva lika. Šimek je istražitelj koji je analitičke naravi i trudi se vidjeti sve ono što drugi ne vide i nastoji zaključiti stvari koji na prvi pogled ne djeluju tako. „Šimek je neko vrijeme promatrao cijeli namještaj sobe i onda opet zirnuo na stol i čaše. – Bit će da je starica imala gosta, kojeg je podvorila nekim pićem, a onda ju je možda taj gost otrova, umiješavši joj otrov u piće“ (Jurić Zagorka, 1988, str. 11). Dok se Šimek trudi, Sherlocku Holmesu je pronicljivost i sposobnost opažanja detalja dio njegove osobnosti. „Izgledao si iznenađeno kad sam ti, na našem prvo susretu, rekao da si se vratio iz Afganistana. Netko ti je rekao, nimalo ne sumnjam u to. Ništa takvo se nije dogodilo. Spoznao sam da si se vratio iz Afganistana. Iz uvriježene navike, misli su mi se redale jedna za drugom toliko brzo da sam do tog zaključka dospio bez da sam bio svjestan međukoraka. Tijek zaključivanja odvijao se ovako: 'Evo gospodina liječničke struke, ali vojničkog držanja. Dakle, jasno je da se radi o vojnom liječniku. Upravo se vratio iz tropa, jer lice mu je tamnoputo, a to nije prirodna boja njegova kože, jer ručni zglobovi su mu bjeloputi. Pretrpio je teškoće i bolest, kako se to jasno da iščitati iz njegova ispijena lica. Njegova lijeva ruka bila je ozlijeđena. Drži je na ukočen i neprirodan način. Gdje bi to u tropima jedan engleski vojni liječnik mogao svjedočiti tolikim teškoćama i biti ranjen u ruku? U Afganistanu, jasno“ (Conan Doyle, 2013, str. 25). Njemu zaključivanje i predviđanje tuđih situacija i uočavanje gdje su bili i što su radili polazi od ruke i ne da se navesti na pogrešan trag. Moglo bi se reći da Šimek idolizira Sherlocka no i sam je svjestan da nije kao Sherlock, ma da bi to volio biti.

Šimek je prilično nespretna i nesmotren pa ga bez imalo problema svladaju ljuti demonstranti, ali i lopovi kojima on, u nemogućnosti boljeg rješenja, pokazuje vlastiti stan, koji oni opljačkaju, a sve s namjerom da se ne otkrije kao inspektor. Za razliku od Sherlocka, Šimek je državni istražitelj, no na zahtjev kneza Boročanskog

pristaje biti njegov privatni istražitelj. Sherlock pak nije službeni detektiv, no policija ga angažira kao dodatnu pomoć u teškim i kompliciranim slučajevima u kojima naizgled nema rješenja. „Ovdje u Londonu ima puno službenih detektiva i puno privatnih. Kad ti ljudi zapnu, oni dođu k meni pa ih ja onda vratim na pravi put“ (Conan Doyle, 201, str 24). Sherlocka osim policije znaju angažirati i vladajuće obitelji, a glavni razlog zašto im pomaže u rješavanju zagonetki je užitek. „Slučaj nam je u krilo bacio vrlo neobičan i zabavan problem, a rješenje je nagrada sama po sebi“ (Doyle, 2014, str 57). Šimek radi u policiji, ali je angažiran od osobe koja nije u doticaju s policijom.

U knjizi *Kneginja iz Petrinjske ulice*, Marija Jurić Zagorka nigdje ne daje detaljan opis Šimeka te ostavlja prostor čitateljima za razvijanje vlastite mašte. Jedini njegov opis spominje se kao plav, visok, modrih očiju i suh, kada ga u Deskaševom stanu pronalaze dva provalnika i zamjenjuju ga s drugim provalnikom. Baš kao i Šimek, Sherlock je također bio visok i mršav. Arthur Conan Doyle ipak je dao malo detaljniji opis nego što ga je dala Marija Jurić Zagorka. „Visina mu je poprilično premašivala 180 centimetara, a bio je toliko izrazito mršav da se doimao puno višim. Pogled mu je bio oštar i pronicljiv, osim u tim razdobljima stupora koje sam spomenuo, a njegov izduženi orlovski nos cijelom njegovom licu pridavao je izraz budnosti i odlučnosti. Njegova istaknuta i četvrtasta brada također je odavala odvažnog čovjeka. Njegove ruke posvuda su bile zamrljane tintom i izbijeljene kemikalijama, no ipak je imao izvrsno razvijen osjeti dodira, kako sam to često imao prilike uočiti gledajući ga dok rukuje svojim osjetljivim istraživačkim instrumentima“ (Conan Doyle, 2013, str 18).

Šimek je prikazan kao brižna i empatična osoba. To se može zaključiti iz djela gdje uviđa koliko je knezu Boročanskom zbilja stalo do Darinke, a sudac knezu daje odobrenje da posjeti Darinku. „Šimek je prvi put opazio da su kneževi osjećaji za mladu djevojku ozbiljniji nego što je mislio. Sudac je napokon dopustio kneginji i knezu da posjete djevojku“ (Jurić Zagorka, 1988, str 215). Dok je Arthur Conan Doyle Sherlocka prikazao kao tipičnog muškarca onog vremena, hladan, bez emocija, sve se svodi na razum, Zagorka je Šimeka prikazala kao vrlo osjećajnog i brižnog muškarca koji ima empatije prema drugima. Sherlock je, za razliku od Šimeka, ravnodušan i nezainteresiran za tuđe osjećaje. „Ali, on te moli da mu pomogneš. Da, zna da sam mu nadmoćan, i to mi priznaje, ali prije bi si pregrizao ruku nego što bi to potvrdio bilo

kojoj trećoj osobi. No, ipak bismo mogli poći i vidjeti o čemu se radi. Okrenut ću to sebi u korist. Možda ću im se dobro nasmijati, ako ništa drugo“ (Conan Doyle, 2013, str 30). Ono što je Šimeku i Sherlocku zajedničko je to što se obojica vole uživjeti u ulogu druge osobe. Šimek smatra kako bi drugi na njega negativno reagirali ako bi ga prepoznali kao detektiva te da kao civilna osoba ima veće šanse doprijeti do ljudi, gdje oni ne smatraju da su na ispitivanju. Smatra da će tako postići veći uspjeh u komunikaciji s ljudima, a u skladu s time i s ishodom istrage. Tako se prerašio, odnosno obrijao bradu, i otišao s Boročanskim u gostionicu u koju su zalazili đaci koji su bili kod Vaničke u stanu. Šimek je, uz pomoć svojih psiholoških i analitičkih sposobnosti, uspio odgonetnuti da su dva prisutna đaka, Deskašev i Miško, bila kod Vaničke u stanu. Deskašev je otkrio Šimeka te ga napio i odveo do svoga stana, gdje se Šimek drugo jutro probudio mamuran. Ta krinka mu nije uspjela, ali kada se probudio u Deskaševom stanu, u tom trenutku su tamo došli provalnici koji su opazili Šimeka i pomislili kako je on provalnik koji ih je uvijek izbjegavao i konkurirao im. Šimek prihvati svoju novu krinku i uživi se u ulogu. Tako je uhvatio zločince, no prvo ga ni policija nije prepoznala pa su i samog Šimeka priveli. Iz toga se može vidjeti kako Šimek u svom poslu nije toliko vješt kao Sherlock Holmes, ali na kraju ipak uspije obaviti zadatak. Sherlock nije toliko nespretnan u prerašavanju i uzimanju novog identiteta. On se u potpunosti uživi u ulogu. „Holmes nije samo mijenjao odjeću. Njegov izraz lica, ponašanje, pa i sama duša kao da su se mijenjali sa svakom novom ulogom koju bi preuzeo“ (Doyle, 2014, str 18).

Osim te karakteristike, Šimekov briljantan um može se u nekim granicama usporediti sa Sherlockovim. Šimek kao i Sherlock uvijek ide za svojim instinktom i ako mu je nešto zanimljivo i smatra da je na dobrom tragu uvijek će slijediti taj trag. Tako Šimek nije htio odustati od odlaska u Ženevu jer je smatrao da će pronalaskom Emila doći do odgovora u vezi Vaničkinog ubojstva. Dok Šimek prati tragove, Sherlock je sposoban odmah uočiti tragove. „'Kad čovjek piše na zid, on instinktivno piše na visini svojih očiju. A ona črčkarija napisana je upravo malo viša od sto i osamdeset centimetara u odnosu na tlo.' 'A njegova dob?' 'Dakle, ako čovjek može praviti korake sto trideset i pet centimetara dugačke bez ikakva napora, on ne može biti baš stari i oronuo“ (Conan Doyle, 2013, str. 40). Sherlock nema povezanosti sa svojom obitelji, nema ženu ni djecu baš kao ni Šimek. Obojica su predani svom poslu. Razlika je u tome što je Sherlock „amater“ i rješava zločine iz vlastitog užitka, a

kršenje zakona kako bi otkrio počinitelja zločina mu ne predstavlja problem. Dok Sherlocku to ne predstavlja problem, Šimek je ipak od toga suzdržan. Kada su Šimeka lopovi tražili da im pokaže svoju vještinu pljačkanja Šimek je odlučio opljačkati vlastiti stan kako ne bi uništio svoju krinku, a u isto vrijeme ne počini zločin.

Šimek je imao jako puno razumijevanja za druge, ali on sam nije imao vremena za ljubav radi policijskog posla. „–No, vi se sigurno ne možete potužiti da niste imali uspjeha kod zagrebačkih puca. – Nažalost, nisam. – Ta valjda vaše djevojke nisu slijepe! – Ali ja sam tako zaposlen da nemam kada ostvariti na žene. – A srce? – Ni s njim se nemam kada baviti! Sasvim sam ga zamrznuo. ... Odveć sam zaokupljen svojim zvanjem“ (Jurić Zagorka, 1988, str. 109). Sherlock također u svom životu nije imao ljubavi. „Svi osjećaji, a osobito ljubav, odbojni su njegovom hladnom, preciznom, ali zadivljujućem uravnoteženom umu. On je, prema mojemu shvaćanju, najsavršeniji stroj za promišljanje i promatranje koji je svijet vidio, ali kao ljubavnik, morao bi lagati. Nikad nije govorio o nježnijim strastima, osim uz porugu i prijezir“ (Doyle, 2014, str 1).

Sherlock je živio boemski način života i uživao je u ispijanju alkohola i pušenju cigareta. Šimekov lik nije okarakteriziran kao lik koji živi poput boema, ali mu alkohol nije stran. Tako je dopustio da ga mladi studenti opiju i zaključaju u njihovom stanu.

Osim što je Šimek po nekim segmentima sličan Sherlocku, sličnost između romana Kneginje iz Petrinjske ulice i pustolovinama Sherlocka Holmesa je ta što obojica imaju svoje pomoćnike. Šimek ima kneza Boročanskog i kasnije Srećka kada je otišao u Ženevu, a Sherlock je imao doktora Watsona. Razlika između pomoćnih likova dvaju romana je što doktor Watson predstavlja stranu razuma, grižnje savjesti i ematije za Sherlocka obzirom da Sherlock po svojoj naravi nije takav. S druge strane Šimeku takva pomoć nije potrebna jer je empatičnost i osjećajnost dio njegove osobnosti. Niti jedan od tih pomoćnika nije zaposlen u policiji. Dok Watson prihvaća biti Sherlockov pomoćnik iz zabave, knez Boročanski i Srećko imaju svoju korist u istrazi koju vodi Šimek te više idu za tim da dođu do rješenja koje oni traže, nego da pomognu Šimeku otkriti počinitelja ubojstva. „Razgovorom sa Šimekom čitatelj upoznaje tajnu Anastazije Vanić te tajno podrijetlo Darinke Antolović. Upravo zbog

svojih ograničenih, rekli bismo ljudskih, sposobnosti zaključivanja, Šimek je bliži čitatelju od Holmesa“.¹⁰

Šimek je uz to predstavljen kao glavni junak *Kneginje iz Petrinjske ulice*, no on je ujedno jedina zamjenjiva osoba jer on nije dio drame kojoj prisustvuje. „Umjesto njega istragu bi mogao voditi neki Ivek ili Slavek“ (Lasić, 1986, str 188). Dok je Šimek zamjenjiv lik Sherlock Holmes nikako nije zamjenjiv. Šimeku je slučaj dodijeljen slučajno, a Sherlock je osoba koja je tražena i slučajni se dodjeljuju upravo njemu. Šimek spada pod tip junaka koji je Pavličić okarakterizirao kao junaka koji se „ne odlikuje umom i snagom, nego svojim moralnim i karakternim osobinama.“ (Pavličić, 2008, str 62). Za razliku od Sherlocka čija je najizraženija odlika upravo um.

5. Detektivi kriminalističkog romana

Prema Pavličiću snaga i pamet su dvije najvažnije karakteristike detektiva. Snaga je potrebna kako bi se mogli suprotstaviti onima koji nastoje ometati istragu, a pamet kako bi uspjeli riješiti zagonetke. U kriminalističkim romanima često se koristi hiperbola kod opisivanja detektiva, kao što je natprirodna pamet. Takav način karakteriziranja detektiva dolazi od toga što su kriminalistički romani nastali iz fascinacije znanošću, logikom i egzaktnim razmišljanjem. Takvi junaci su nalik na sasvim obične ljude koji „kadikad krivo zaključuju i lutaju u istrazi, ponekad dobivaju batine, a znade im se dogoditi i da ispadnu kukavice. Ima trenutaka kad se čitatelju čini da su ti junaci posve nalik njemu samome“ (Pavličić, 2008, str. 62). Tako je Šimek cijelo vrijeme bio na krivom tragu, izigrao ga je mladi student koji ga je razotkrio i napio te ostavio u svome stanu u kojem su se kasnije našli lopovi. Također od njih nije uspio odmah pobjeći, nego je prihvatio ulogu koju su mu dali kako mu lopovi ne bi nešto napravili ako saznaju da je inspektor. Osobina koja razlikuje čitatelja i detektiva je upravo hiperboličnost detektiva. No njihove karakteristike nisu samo um i snaga,

¹⁰ [file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/jat2015_170_183%20\(6\).pdf](file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/jat2015_170_183%20(6).pdf)

„za njih je karakteristična osobita vrsta poštenja“ (Pavličić, 2008, str. 63). Takvi detektivi se trude pomoći dobrima i više su koncentrirani da pomognu nevinima, nego da optuže krivca. Njihov princip rada nije baviti se zločinom kao netko tko nema što drugo za raditi ili da pokaže svoju superiornost. Njima je jedino bitno da otkriju istinu. U slučaju Zagorkinog detektiva, Šimek se trudio više dokazati kako su kneginja Boročanski i Darinka Antolković nevine, nego što se trudio pronaći pravog krivca. Takvi junaci imaju jednu osebujnu „nedetektivsku“ osobinu kao što su: plašljivost, iskompleksiranost, pobožnost, patnja radi osamljenosti... Pa tako je Šimek jako osamljena osoba koja, kako tvrdi, nema vremena za privatni život. „- Ali ja sam tako zaposlen da nemam kada osvrtni se na žene. – A srce? – Ni s njim se nemam kada baviti! Sasvim sam ga zanemario.“ (Jurić Zagorka, 1988, str. 109). Sherlocku je bitno otkriti zločin, ali za razliku od Šimeka ne teži uvijek za time da se osudi osoba koja je zločin počinila. „'Gubite se!' reče. 'Molim, gospodine!' Oh, Bog vas blagoslovio!' 'Dosta riječi. Van!' ... Moguće je da sudjelujem u zločinu, ali moguće je i da sam spasio jednu dušu. Ovaj čovjek neće više skrenuti s puta; previše je prestrašen. Pošaljite ga sad u zatvor i zauvijek će ostati zatvorska ptica. Uz to, doba je praštanja.“ (Doyle, 2014, str 57).

Detektiv mora biti hiperboličan u kriminalističkim romanima jer bi u suprotnom, zločin bio zanimljiviji od detektiva. Junaci u kriminalističkim romanima su uvijek osebujni likovi. On „ne smije biti ni običan ni jasan, pa nije dosta da on bude vještiji, brži, logičniji i učeniji od nas čitatelja, on mora biti upravo čudak“ (Pavličić, 2008, str. 67). Neke junake pisac napravi da su neobični fizički, a neki su neobični po ponašanju. Tako je Marija Jurić Zagorka svog detektiva opisala kao „plave kose, modrih očiju, visok i suh“ (Jurić Zagorka, 1988, str. 140). Neki junaci su napravljeni kao neobični likovi po tome što su u svijetu zločina i istrage potpuni stranci, dok će nekima bavljenje zločinom biti jedini način da pobjegnu od svoje samoće. Pod tu vrstu junaka spada i Šimek jer se potpuno posvetio poslu i nema vremena za privatni život. Jedan od razloga zašto su junaci neobični je jer su takvi uvjerljivi, plastičniji, a i simpatičniji te se daje do znanja da su to izuzetni likovi. Drugi razlog bio bi da su junaci kriminalističkih romana čudni jer će ih čitatelji tako lakše upamtiti i vezati se uz njih „i da bismo osjetili radost prepoznavanja kada u sljedećem romanu opet sretnemo njihove zanimljive nastranosti“ (Pavličić, 2008, str. 68). Oni lakše rješavaju probleme koje obični ljudi nisu u stanju ni postaviti. No bit je zapravo u čitatelju i kako će on

doživjeti junaka. Junak kriminalističkog romana mora biti čudan kako bi se čitatelj s njim mogao identificirati, a kada bi i čitatelj bio čudan tada se ne bi mogao identificirati s junakom s toga čitatelj nije čudan i iz tog razloga se može poistovjetiti s junakom. Kako bi čitatelji uspjeli uvidjeti da je junak čudan, sve oko njega mora biti obično, odnosno da se podudara s iskustvom čitatelja. Ako je radnja smještena na neko egzotično mjesto ili u dalekoj prošlosti, taj kriminalistički roman neće uspjeti jer čitatelji neće znati pravila i neće razlikovati što je normalno, a što nije. Tako je sve oko Sherlocka normalno te zbog toga možemo uvidjeti da je on pomalo neobičan.

Tražitelji u kriminalističkim romanima mogu raditi kao privatni detektivi koji rade sami. Pa tako je i Šimek počeo raditi kao privatni detektiv kneza Boročanskog. „- Biste li vi htjeli stupiti u moju službu? – Kako to mislite? – Da se posve posvetite ovoj stvari, da se date na potraživanje one dvojice mladića, onog koji je nosio pismo, jednom riječju, na istraživanje svega što je u vezi s tom aferom. ... - Dobro, pristajem ionako sam uvijek težio za detektivskim zvanjem, pa ćemo pokušati“ (Jurić Zagorka 1988, str. 78, 80).

U kriminalističkim romanima rješenje zagonetke uvijek odgonetne samo jedna osoba, odnosno junak romana. Ostali sudionici istrage su tu kako bi se naglasilo da su metode junaka puno bolje i učinkovitije od metoda ostalih. Junak mora biti sam, a njegovi pomoćnici služe za pomoćne poslove, kao što su praćenje, uzimanje uzoraka krvi, otiska prstiju i slično. Tako je u romanu *Study in Scarlet* Sherlock Holmes osoba koja je odgonetnula slučaj, odnosno pronašla ubojicu, a funkcija ostalih sudionika bila je kako bi se dodatno naglasila njegova sposobnost zaključivanja oko stvari koje se običnom čovjeku čine nevažnima. Kod takvih romana zločin koji je počinjen je junakov problem dok je u zbilji to društveni problem i nikako ga ne može riješiti isključivo jedna osoba. „Istražiteljeva situacija mora biti veoma nalik ubojičinoj; on mora imati slične motive, slične ciljeve, a i slične metode, samo što sve to mora imati obratan predznak nego kod ubojice“ (Pavličić, 2008, str. 76). Istražitelj i ubojica moraju imati iste motive, oni moraju biti komplementarni. Istražitelj mora biti izuzetan kako bi se zločin prikazao kao strašan zločin. Izuzetan zločin mora biti djelo izuzetnog ubojice. Junak koji istražuje ubojstvo postaje pomalo opsesivan oko slučaja. U slučaju *Kneginje iz Petrinjske ulice* Šimek i stara Jaga nisu bili ni slični, niti su imali slične motive, a niti je Šimek znao za staru Jagu jer nije bila povezana s Vanićkinom životom te iz tog razloga nije mogao znati da je ona počinila taj strašni zločin. Šimek je za nju

saznao pukim slučajem kada su krenuli uhvatiti lopove jer počinili velike provale u gradu. Dok su hvatali lopove u njihovoj spilji na Laščini tamo su našli kutiju. „Međutim, detektiv se sjetio spisa što ih je našao u kutiji i odlučio da ih odmah pregleda. - Nečuveno – klikne i još jednom ogleda spis. Bio je krsni list – Darinkin! Brzo posegne za drugim spisima i na svoje još veće čuđenje nađe tu cijeli snop pisama – kneza Boročanskog, oca Darinkinog“ (Jurić Zagorka, 1988, str. 425 – 426). Nakon toga otišli su Jagi koja im je sve priznala.

6. Kriminalistički roman

Stanko Lasić u svom studiju Poetike kriminalističkih romana bavio se strukturom kriminalističkog romana. Upoznaje nas s pravilima kriminalističkih romana. Postoji „dvadeset zapovijedi“ kojih se pisac kriminalističkog romana mora držati. Njih je napisao Van Dine 1982. Lasić je u svojoj knjizi naveo samo prvu, treću i petu. Prva glasi: „Čitatelj i detektiv moraju imati jednake šanse u rješavanju problema“ (Lasić, 1973 str 9). Treća zapovijedi je „Istinski kriminalistički roman mora biti lišen svake ljubavne istrage. Uvesti u njega ljubav značilo bi, zapravo, kvariti mehanizam čisto intelektualnog problema“ (Lasić, 1973, str 9-10). Uz te dvije naveo je i petu zapovijed koja zapovijeda: „Krivac mora biti utvrđen serijom dedukcije, a ne slučajan, nasumce ili spoznatom ispoviješću“ (Lasić, 1973, str 10). U dvadesetoj zapovijedi Van Dine naveo je „smrtne grijeh“ kojima se neće služiti niti jedan pisac kriminalističkih romana koji sebe poštuje. Van Dine je kriminalističkom romanu odlučio vratiti strukturalnu čistoću te je sveo široku i teško određivu literaturnu praksu na jedan model. Odbacio je špijunski roman i avanturistički triler iz domene kriminalističkog romana. Van Dine je kodificirao roman-problem. Kasnije se stvara novi model kriminalističkog romana čiji je kodifikator Chandler. Njegova razmišljanja o kriminalističkom romanu su usmjerena prema objašnjenju idealnog modela, takozvanom „crnom romanu“. Nakon njega dolaze Boileau i Narcejac koji ne odbacuju roman-problem i crni roman, ali postavljaju novi model. Danas se koristi opća struktura kriminalističkog romana, struktura-tipa. Ona sadrži izlazni princip te strukture koji određuje i opisuje princip koji precizira strukturu žanr i strukturu vrstu. Osim izlaznog principa, struktura-tipa utvrđuje romaneskni nivo na kojem se princip

strukture najjasnije i najadekvatnije izražavaju. Treća stvar koja spada po strukturu-tipa je istraživanje opće sheme tog nivoa kao i oblike varijante do kojih vodi dedukcije iz te opće sheme.

Lasić u svojoj Poetici kriminalističkog romana kriminalistički roman dijeli na četiri glavna kompozicijska oblika koji rezultiraju iz četiri različita zagonetna čina. Prvi oblik ili oblik istrage odnosi se na tajnoviti čin, drugi oblik odnosno oblik potjere smatra se rezultatom otkrivenog čina. Treći oblik naziva se još oblik prijetnje koji je rezultanta prijetećeg čina te četvrti oblik to jest oblik akcije odnosi se na aktualizirajući čin. Stanko Lasić *Kneginju iz Petrinjske ulice* ocijenio je kao „sinteza feljtonske beskonačnosti i kriminalističke logike“.

Lasić tvrdi (1986) da u romanu-zagonetka čitatelji moraju dobro poznavati krivca, u isto vrijeme sumnjati u njega, ali i imati argumente za njegovu nevinost. U *Kneginji iz Petrinjske ulice* krivac je baba Jaga koja se javlja na samom kraju romana i do tada nitko nije mogao sumnjati na nju isto kao što se u *Study in Scarlet* krivac pojavljuje tek kada je Sherlock pozvao kočiju i optužio kočijaša za počinjenje zločina. Do tada nitko drugi osim samog Sherlocka nije sumnjao na njega jer se također ne pojavljuje njegov lik baš kao ni lik babe Jage. Unatoč tom odstupanju pravila romana-zagonetke, lik Šimeka u potpunosti odgovara istražitelju u tom tipu romana. „Šimek nije ništa drugo nego pronicljivi čitatelj koji djeluje u skladu s logikom na koju da upućuju činjenice i događaji“ (Lasić 1986, str 187). Šimeka Lasić (1986) opisuje kao lika čija je prisutnost u priči dvostruka. „On je unutar te priče, sudjeluje u njoj, gradi je, ali je isto tako izvan nje, rezimira je i komentira“ (Lasić 1986, str 187). Tu tezu potkrepljuje primjerom kada Šimek hvata kneginju Boročanski kada ona pokušava napustiti Zagreb, ali se odmah diže iznad svoje akcije kako bi postavio cilj problema: „Uostalom – vidjet ćemo – ja mislim ovako: ili je kneginja pala žrtvom pukog slučaja, pa svi znakovi govore protiv nje, ili je ona zaista otrovala pokojnicu i onda cijela njezina pripovijest o otrovu, što joj ga je navodno metnula Vanićka u čaj, izmišljena“ (Jurić Zagorka, 1988, str 42-43).

Osim Lasića, Pavao Pavličić također je napisao svoju strukturu kriminalističkih romana. „Prema Pavličićevoj tipologiji detektiva Šimek bi, u odnosu na spominjane britanske detektive, pripadao modernijem tipu, karakterističnom za realistične krimiče. S takvim se tipom istražitelja čitatelj lako može poistovjetiti zbog

toga što oni nisu hiperbolični. „Junaci ovakvih djela ne odlikuju se umom i snagom, nego svojim moralnim ili karakternim osobinama“. Tako će Šimek više pokušavati osloboditi kneginju Borčanski i Darinku Antolković nego što će razmišljati o tome tko zapravo jest ubojica. Naravno da govorimo o povezanom djelovanju jer oslobađanje onog tko nije kriv ne ide bez zatvaranja onoga tko jest, ali Šimek prvenstveno razmišlja o slobodi onih koji nisu krivi, a ne o krivnji onih koji jesu. Takvim moralizatorskim stavom Šimek na sebe preuzima viši cilj koji je povezan s vječnom borbom dobra i zla, a tiče se neprestane borbe i obrane dobra“. Šimek je čitateljima puno bliži nego Sherlock jer Sherlockov lik ima elemente hiperboličnosti. On je lik kojeg čitatelj idealizira, ali se ne može poistovjetiti s njim jer čitatelj nema takve sposobnosti opažanja i zaključivanja kao što ih Sherlock ima.¹¹

Pavao Pavličić (2008) u svojoj knjizi *Sve što znam o krimiću* objašnjava koncept kriminalističkog romana. Govori o tome kakav on treba biti, što se u njemu sve nalazi i kakvi su njegovi likovi. Iz te knjige saznajemo da je dobro u kriminalističkom romanu poprilično tradicionalno i općenito. Moralne vrijednosti su hrabrost, iskrenost, lojalnost, vjernost... Kada govori o emocionalnim vrijednostima ističu se prijateljstva, ljubavi, vjernost, praštanje, a kod društvenih vrijednosti kriminalistički roman voli solidarnost, profesionalni moral, poštivanje zakon i osjetljivost na nepravdu. Kada govorimo o zlu u kriminalističkim romanima, Pavao Pavličić ga naziva simetričnom suprotnošću dobra. „Zlo je, dakle, biti nepravičan i gramziv, ne voljeti svoje srodnike i raditi im o glavu, zlo je primiti mito i nesolidno poslovati. Zlo je, ukratko, svako kršenje nekakvog pravila koje vrijedi za sve članove zajednice“ (Pavličić, 2008, str 12-13). Prema Pavličiću (2008) krimići polaze od pretpostavke da zlo nije ništa drugo nego naličje dobra. Da nema mržnje ne bi bilo ni ljubavi. S toga možemo zaključiti da je Zagorka nije u potpunosti ispunila segment dobra i zla u romanu „Kneginja iz Petrinjske ulice“. U njemu nema niti jedan lik koji je u potpunosti zao, no ima likova koji su u potpunosti dobri. Vanička u sebi ima segmente zla, otrovala je iz osвете kneza Boročanskog i 15 godina hodala po njegovom lešu. Dok je prema njemu pokazala svoju zlu stranu, prema Antolkovićki je bila jako empatična, no ta njezina empatija je više bila izigrana kako bi dobila ono što ona želi,

¹¹ file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/jat2015_170_183.pdf

a to je da nitko ne nađe njezinu kćer. Anastazija Vanić i gospođa Antolković su ostale povezane do kraja Vanićkinog života i uspostavile dobar odnos jer su ipak čuvale jako veliku tajnu. Darinka Antolković je primjer čistog dobra. Ona je prikazana kao nevina, zaljubljena djevojka, koja bi sve poduzela da spasi Emila jer nije htjela okaljati njegovo ime, a ni sama nije bila 100% sigurna da on nije umorio Vanićku. Helena Okić najbliža je zloj osobi, no ona je više prikazana kao iskvarena i razmažena osoba koja voli biti u centru pozornosti. Lopovi u Zagorkinoj kneginji nisu okarakterizirani kao čisti pojam zla, oni su lopovi po zanimanju, ali su između sebe jako veseli i zabavni. Brane jedan drugog i spremni su poginuti jedan za drugog, što se vidi iz dijela kada je Šimek upao u njihovo sklonište i prepoznali su ga kao policajca, a ne njihovog kolegu lopova. Šimek i njegovi kolege policajci su zatočili neke od provalnike, dok su se drugi uspjeli iskrasti iz kuće te se vratili s pojačanjem prerušeni kao policajci, kako bi zavarali Šimeka i njegovu dvojicu kolega da su došli kao pojačanje. Tu se prikazuje ubojica Vanićke, a to je starica na samrti, stara Jaga. Čak ni ona kao ubojica nije prikazana kao zla žena. Počinila je zločin iz koristoljublja jer je htjela izbjeći sudbinu siromaha. Jaga nije htjela da ju kočijaš Pilko vozi na groblje bez ikakvih počasti i da ju pokopa kao da nije čovjek. „Kada sam čula kako Pilko vozi ljude na groblje bez da jednog natovari na drugog u plahnama, onda sam si rekla: 'Ne bu mene vozil Pilko, makar ja morala nekoga i vubiti i orobiti'“ (Jurić Zagorka, 1988, str 435).

Za razliku od *Kneginje iz Petrinjske ulice* ubojica u *Study in Scarlet* je počinio zločin iz mržnje. Jefferson Hope je ubio osobe zbog kojih je ostao bez Lucy, djevojke koju je volio. Taj čin je prikazan tako da čitatelji odobre njegov zločin, ali ga oni nikada ne bi počinili sami. Jefferson Hope, ubojica u *Study in Scarlet* nije prikazan kao zao lik, dok su svi pripadnici mormona bili prikazani kao zli, pa tako i ubijeni, sin Starješine Drebbler i Joseph Strangenson.

U kriminalističkim romanima je, prema Pavličiću, odnos detektiva i ubojice vrlo jednostavan. Detektiv predstavlja dobro, bori se protiv zločina i protiv zla, a krivac čini sve ono što ne treba i on predstavlja zlo. Tu se radi o sukobu principa, pa prema tome netko mora pobijediti. Pavličić tvrdi kako detektiv nije samo dobar, njegova dobrota je odustajanje od zla koje ga mami i kojem nije sklon. Kao što je Šimek odustao od pljačke drugih stanova, pa je provalio u vlastiti stan kako bi dokazao lopovima da je on njihov konkurent kojim ga smatraju. Sherlock pak ne upada u zamke u kakve upada Šimek, on zna što radi, pa mu i laganje i kršenje zakona nije strano ako

će ga to dovesti do konačnog cilja. Tako je stavio oglas za prsten koji je nađen na mjestu Drebbersonog ubojstva misleći kako će se ubojica javiti na taj oglas ili barem netko tko će ga odvesti do ubojice. Kada je riječ o ubojici, on također nije samo zao. Ubojičin zločin je odustajanje od dobra za koje se nije u stanju dovoljno čvrsto opredijeliti, kao što Jaga nije htjela biti pokopana kao siromah i iz tog razloga je ubila Vaničku. Dok je Jaga počinila zločin iz koristoljublja, Jefferson Hope je počinio zločin iz osvete. „Da bi bio dobar, detektiv mora u sebi otkriti zlo, da bi mogao biti zao, ubojica mora pronaći dobro u sebi“ (Pavličić, 2008, str 15).

Pavličić u svojoj knjizi govori o tome kako je zamišljen život junaka u kriminalističkom romanu. Kriminalistički roman je priča u kojoj se nikad ništa ne događa slučajno, sve ima svoje zašto koje se s vremenom događa. Tako Šimek ipak nije slučajno završio kod provalnika kako to izgleda na prvu. Zagorka je uvođenjem Šimeka u društvo Lojzeka i Franceka dala naslutiti kako bi ubojica mogao biti među njima. Ubrzo se maknula od toga i nitko nije izgledao sumnjivo. Tako se ni Jefferson Hope nije slučajno našao na mjestu Drebbersonog ubojstva dok je glumio pijanca koji je tamo zalutao igrom slučaja. Sherlock je odmah posumnjao da tu nije bilo riječ o pijancu, dok ga je policija odmah pustila jer nisu smatrali da on ima ikakve veze s ubojstvom. Tako se on više ne pojavljuje sve dok ga Sherlock nije pozvao u svoj stan.

6.1. Ograničenja kriminalističkih romana

Pavličić smatra da kriminalistički roman ne smije biti previše dug, da ne smije imati preko 250 stranica. *Study in Scarlet* tu ne prelazi to ograničenje, dok Zagorkina *Kneginja iz Petrinjske ulice* odudara. Ona u sebi ima preko 400 stranica. „Svaki pokušaj da se napiše debeo krimić, knjiga-cigla, neminovno propada, ili se kao rezultat dobiva nešto što više nije roman detekcije, nego tko zna kakva druga pojava“ (Pavličić, 2008, str 32). Razloga za ograničenje broja stranica ima više. Kriminalistički roman u sebi ne sadrži sredstva zbog kojih bi knjiga bila opsežna, kao što su dugi opisi, psihologiziranje, esejiziranje, zastranjivanje od glavne priče u digresije i epizode. U kriminalističkim romanima koriste se kriminalističke proze ekonomičnosti kazivanja i iz tog razloga nema nikakvih detaljnih opisa. Uz to, kriminalistički romani u sebi moraju sadržavati napetost, a ona se ne može održati previše dugo uz priču koja se

nalazi u kriminalističkim romanima. Kriminalistička priča u sebi mora sadržavati neku zagonetku, no čitatelji ne mogu za nju sačuvati interes više od dvjestotinjak stranica. Ako je kriminalistički roman predug i čitatelj pročita knjigu do kraja, on će na kraju biti razočaran. Što se dogodilo u *Kneginji iz Petrinjske ulice* jer na kraju priče saznajemo da je glavni krivac osoba koja se javlja tek na posljednjim stranicama romana i nije upletena u cijelu priču te se na nju nije moglo ni sumnjati. Kriminalistički roman također ne smije biti ni prekratak. Mora imati pravu mjeru.

Osim što postoji ograničenje u stranicama, postoji i unutarnje ograničenje o kojima pisac kriminalističkog romana mora voditi računa. Svaki dobar kriminalistički roman odvija se na jednom mjestu. Kod klasičnih kriminalističkih romana to je isključivo jedno mjesto: jedna kuća, jedan otok, selo... Kod modernih kriminalističkih romana riječ je o jednom gradu. U tim romanima istražitelji mogu putovati radi prikupljanja podataka, ali se vraćaju na početno mjesto, jer time pisac pokazuje da sve što je za kriminalističku priču bitno se odigralo na jednom malom prostoru. Ovaj segment obuhvatila je Zagorka u svojoj *Kneginji iz Petrinjske ulice*. Cijela radnja odigrava se u Zagrebu, no dio radnje odigrao se u Ženevi kako bi Šimek pronašao Emila i uklonio sumnju s njega ili ga optužio krivim. Radnja se vraća ponovno u Zagreb gdje se sve događalo. Također se radnja na samom početku romana odmaknula kada je Šimek išao u vlak za kneginjom Boročanski, no odmah su se vratili u Zagreb te je Šimek priveo kneginju. Baš kao u *Kneginji iz Petrinjske ulice*, radnja romana *Study in Scarleta* odvija se na jednom mjestu, u Londonu. Jedini trenutak kada se radnja odmiče od Londona je kada su uhvatili Jeffesona Hopea i kada im je on ispričao cijelu priču zašto je ubio Debbera i Strangensa i kako je sve to započelo. Razlog zašto se u dobrom kriminalističkom romanu radnja odvija na jednom mjestu je, jer tako priča dobiva na težini i značenju. „Pretpostavka je krimića da je inicijalni čin – zločin – važan događaj koji potresa čitavu zajednicu. To je pak moguće jedino u sredini u kojoj će takav događaj doista odjeknuti, a to znači na ograničenom prostoru“ (Pavličić, 2008, str 33).

Ono što je fascinantno kod likova kriminalističkih romana je da oni nikada ne stare. Kriminalističkom žanru, kako kaže Pavičić u svojoj knjizi, protok vremena smeta. On se ne može protegnuti na dulji vremenski period jer se na većem vremenskom periodu njegova materija gubi. Istraga se, u takvom romanu, vodi na način da istražitelj ispituje svjedoke i skuplja dokaze. To se ne može odužiti na veći

vremenski period, jer dokazi moraju biti svježi, a sjećanja svjedoka moraju biti svježa. Toga se drži i Marija Jurić Zagorka u svojoj knjizi, njezini likove ne stare i sve se događa u trenu. Kada je Šimek ispitivao Vanićkine susjede, svi su imali sveža sjećanja na kneginju Boročanski, Darinku i Emila. Isto se dogodilo i Sherlocku. Sve se događa u trenu i svi se sjećaju svega. Sjećanja moraju biti svježa, jer ako su stara, sjećanja blijede.

7. Zaključak

U ovom radu uspoređivala su se dva književna lika. Prvi lik je svjetski poznati junak romana Arthura Conana Doylea, Sherlock Holmes, a drugi junak je prvog hrvatskog kriminalističkog romana *Kneginja iz Petrinjske ulice*. Pokazalo se kako je Marija Jurić Zagorka dobila ideju o tipu romana koji bi pisala od Arthura Conana Doylea, ali njezin glavni junak nije poput Sherlocka Holmesa. U knjizi *Kneginja iz Petrinjske ulice* drugi likovi Šimeka znaju oslovljavati sa Sherlock Holmes te se iz toga da zaključiti da je Marija Jurić Zagorka idolizirala romane Sherlocka Holmesa. Njezin junak, Šimek, ljubitelj je romana o Sherlocku i volio bi biti poput njega, on mu je uzor, no ta dva lika se više razlikuju nego što se podudaraju. Marija Jurić Zagorka bila je feministkinja te je njezin lik potpuna suprotnost od lika Arthura Conan Doylea koji je predstavljen kao hladna osoba, bez emocija i empatije prema ljudima. Sherlock je prikazan kao osoba koja je neobičnog i nemoralnog ponašanja, dok je Šimek egzistencijalni osobenjak koji je posve posvećen poslu i nema vremena za privatni život. Obojica se bave otkrivanjem ubojice, no na posve različite načine. Šimek prati tragove i intuiciju, dok Sherlock prati isključivo svoju intuiciju. No obojica jure za pronalaskom ubojice i na svoj način uživaju u tome što rade.

Literatura

Primarna literatura

Conan Doyle, A. (2013). Grimizna nit. Labin: Mathias Flacius Labin

Jurić Zagorka, M. (1988). Kneginja iz Petrinjske ulice. Zagreb: Izdavačka knjižarska radna organizacija Mladost

Lasić, S. (1986). Književni počeci Marije Jurić Zagorke. Zagreb: Znanje

Lasić, S. (1973). Poetika kriminalističkog romana. Zagreb: Liber

Pavličić, P. (2008) Sve što znam o krimiću. Zagreb: Ex libris

Sekundarna literatura

Conan Doyle, A (2014). Ilustrirano cjelovito izdanje Sherlocka Holmesa: Školska knjiga, Zagreb

Poe, E.A. (2007) Crni mačak i druge priče. Ljubljana: Mozaik knjiga

Prelna, S. (2009) Kako je bilo, Zagorki i ženskoj povijesti : radovi sa znanstvenog skupa "Marija Jurić Zagorka – život, djelo, naslijeđe / Feminizam, povijest, politika" , Zagreb

Online izvori:

Fumić, M. Filozofski Fakultet Sveučilišta u Rijeci, preuzeto 21. listopada 2018. s mrežne stranice: file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/jat2015_170_183.pdf

Jakopović Fribec, S. Ured za ravnopravnost spolova, preuzeto 17.listopada 2018. s mrežne stranice:

<https://ravnopravnost.gov.hr/arhiva/marija-juric-zagorka/biografija-marija-juric-zagorka/1539>

Hrvatski muzeji i zbirke online, preuzeto 17. listopada 2018. s mrežne stranice:

<http://hvm.mdc.hr/memorijalni-stan-marije-juric-%20zagorke,762:ZAG-7/hr/info/>

Panjeta, L. (2015) Aljazrea Balkans, preuzeto 10. studenog 2018. s mrežne stranice:

<http://balkans.aljazeera.net/blog/sherlock-holmes-legenda-koja-ne-stari>

Rudež, T. (2013) Jutarnji list, preuzeto 12. prosinca 2018. s mrežne stranice:

<https://www.jutarnji.hr/vijesti/prve-znanstvene-analize-metoda-sherlocka-holmesa-on-je-prvi-je-u-povijesti-koristio-analizu-krvi-i-otiske-prstiju/1191662/>

The official site of The sir Arthur Conan Doyle literary estate, Arthur Conan Doyle, preuzeto 05. studenog 2018. s mrežne stranice:

<https://www.arthurconandoyle.com/biography.html>

The official site of The sir Arthur Conan Doyle literary estate, Sherlock Holmes, preuzeto 05. studenog 2018. s mrežne stranice:

<https://www.arthurconandoyle.com/sherlockholmes.html>

Veić Sukreški, S. Čitaj Knjigu, pruzeto 22 listopada 2018. s mrežne stranice:

<https://citajknjigu.com/edgar-allan-poe-majstor-horora-covjek-koji-je-izmislio-teoriju-velikog-praska-i-koji-je-zaista-volio-macke/>

Izjava o samostalnoj izradi rada

Izjavljujem pod punom moralnom odgovornošću da sam završni rad samostalno izradila, služeći se navedenim izvorima podataka i uz stručno vodstvo mentora Prof. dr. sc. Berislava Majhuta.

U Petrinji, travanj 2019.

Studentica
Lucija Mikulić
